

Att arbeta med internationella och tvärkulturella perspektiv genom fallövningar

K. Göransson, *Socialhögskolan vid Lunds universitet*

ABSTRAKT: Internationalisering och internationella perspektiv har fått en allt mer framträdande roll vid svenska universitet och högskolor. Vi förväntas arbeta målinriktat och strukturerat för att integrera internationella perspektiv och samarbeten i både forskning och undervisning, men det är ibland diffust hur denna ambition ska omsättas i praktiken. Detta paper diskuterar *hur* vi konkret och aktivt kan arbeta med internationella perspektiv i utbildningen genom att ta avstamp i ett kursmoment på socionomprogrammet vid Lunds universitet. Kursmomentet innebär att studenterna får arbeta med autentiska fallbeskrivningar författade av yrkesverksamma socialarbetare från andra delar av världen. Övningen är intressant ur flera aspekter. Dels ger det studenterna en inblick i hur socialt arbete ser ut i andra delar av världen, dels får de möjlighet att (på elektronisk väg) kommunicera med socialarbetare verksamma utomlands. En tredje, minst lika viktig, aspekt av övningen är att studenterna får träna sig i att anta en ”novisroll” på så vis att deras uppgift är att försöka begripliggöra kulturella praktiker, föreställningar och omständigheter som de har begränsad kunskap om. Övningen är således problembaserad och förutsätter att studenterna aktivt arbetar med kunskapsinhämtning.

1 INLEDNING

Internationalisering och internationella perspektiv har fått en allt mer framträdande roll vid svenska universitet och högskolor. Vi förväntas arbeta målinriktat och strukturerat för att integrera internationella perspektiv och samarbeten i både forskning och undervisning, men det är ibland diffust hur denna ambition ska omsättas i praktiken. I denna presentation har jag för avsikt att diskutera *hur* vi konkret och aktivt kan arbeta med internationella perspektiv i utbildningen genom att ta avstamp i ett kursmoment på socionomprogrammet som jag har utvecklat. Kursmomentet innebär att studenterna får arbeta med autentiska fallbeskrivningar författade av yrkesverksamma socialarbetare från andra delar av världen. Med utgångspunkt i egna erfarenheter har dessa socialarbetare satt ihop fallbeskrivningar som belyser olika aspekter och problem inom praktiskt socialt arbete. Socialarbetarna ger skriftlig feedback på studenternas arbete samt redogör för hur fallen faktiskt hanterades. Övningen ger våra studenter en inblick i hur sociala problem konstrueras och hur socialt arbete organiseras i andra samhällen. Momentet är också ett exempel på hur vi kan arbeta med internationalisering som inte kräver att vi förflyttar oss rent fysiskt till andra delar av världen.

Övningen är problembaserad och förutsätter att studenterna aktivt arbetar med kunskapsinhämtning. En studentcentrerad pedagogik skapar utrymme för gemensam reflektion och kommunikation studenter sinsemellan såväl som mellan lärare och studenter. Både min egen erfarenhet och pedagogisk forskning indikerar tydligt att en studentcentrerad pedagogik gynnar studenternas förmåga att tillämpa teoretisk kunskap för att lösa komplexa problem (se t ex Ramsden 1992). Att utforma lärandemål, undervisning och examinationsformer på ett sätt som främjar en studentcentrerad pedagogik är naturligtvis grundläggande om vi eftersträvar ett aktivt lärande (jfr Biggs & Tang 2007; Fink 2005), men en annan viktig komponent handlar om att väcka nyfikenhet och engagemang. Att som lärare sträva efter att väcka nyfikenhet kan te sig självklart men enligt min erfarenhet är det sällan något vi aktivt reflekterar över. Min övertygelse är att nyfikenhet sporrar inte bara viljan att lära utan även förmågan att tillämpa och kritiskt granska kunskap, något som är viktigt inte minst i en yrkesförberedande utbildning.

2 INTERNATIONELLA FALL I UNDERVISNINGEN

Mitt engagemang för internationalisering bottnar i min utbildning i socialantropologi och mina erfarenheter av att bedriva forskning utanför Sverige. Då internationalisering och internationell samverkan har blivit allt viktigare och numera är ett uttalat mål på institutionen liksom på universitetet finns all anledning att arbeta vidare med frågan om hur detta kan integreras i undervisningen.

Första gången jag initierade den internationella fallövningen på socionomprogrammet var 2009. Sedan dess har jag utvecklat övningen på olika sätt. Dels har jag utökat antalet internationella fall, dels har jag med hjälp av kollegor på andra delar av kursen tydligare knutit övningen till de teoretiska kunskaper studenterna arbetar med parallellt under terminen. Dessa teoretiska kunskaper omfattar olika samhällsvetenskapliga perspektiv på socialt arbete, såsom psykologi, socialpsykologi, genusperspektiv, och socialpolitik. I skrivande stund har vi yrkesverksamma representanter från Spanien, Sydafrika, Singapore, Nya Zeeland, Skottland och USA. Övningen kräver noggrann samordning och synkronisering i flera olika led. Dels ansvarar jag för kontakt med och instruktioner till yrkesverksamma från olika delar av världen, dels ansvarar jag för att studenterna på båda studieorter (Lund och Campus Helsingborg) genomför övningen och får sin återkoppling från respektive socialarbetare. När de yrkesverksamma ska författa sina fallbeskrivningar fungerar jag även som ett bollplank och ger dem förslag på hur deras beskrivningar kan formuleras och struktureras på ett sådant sätt att de är begripliga för studenterna.

Studenterna arbetar med fallövningarna i grupper om fem till nio studenter. Fallbeskrivningarna är relativt kortfattade, i snitt två sidor långa, och är medvetet inte alltför detaljerade. Övningen är problembaserad och studentcentrerad då den innebär att studenterna själva måste ta ställning till vilken kunskap och information de behöver inhämta för att kunna resonera kring fallet. Övningen är också inspirerad av casemetodik, då den utgår ifrån att studenterna ställs inför en konkret och verklighetsbaserad situation som de ska tolka, analysera och hantera (jfr Egidius 1999). I casemetodik fungerar läraren som en katalysator eller samtalspartner men ska inte tillhandahålla några "rätta" svar.

Exempelvis har studenterna i uppgift att försöka kartlägga relevanta lagar i det aktuella landet, välfärdsmodell, det sociala arbetets organisering, normer, förhållandet mellan stat, familj och individ, osv. Studenterna uppmanas använda sin kunskapsbank såväl som litteratur och Internet för att samla information och underlag till rapporten. Grupperna arbetar självständigt under en heldag och under tiden går jag runt bland grupperna och agerar diskussionspartner, men som nämndes ovan tillhandahåller jag inga konkreta lösningar.

Det kan framstå som en stor utmaning för studenterna att finna svar på dessa frågor, men målet är att de därigenom får en möjlighet att börja problematisera och reflektera över hur det sociala arbetet är politiskt, ekonomiskt och kulturellt förankrat. Målet är också att de genom fallövningen får möjlighet att träna sig i att relatera teoretisk kunskap till praxis. Som ett sätt att få en inblick i hur studenterna upplever arbetet med fallövningen ger jag dem i uppgift att avsluta sin skriftliga redovisning med en kort gemensam efterreflektion med utgångspunkt i frågor såsom arbetsfördelningen inom gruppen, gruppens arbetsinsats och ambitionsnivå, och lärdomar av gruppens arbete. Under de terminer jag har använt mig av denna fallövning har studenterna uttryckt stor uppskattning både över att få arbeta med internationella fall och det faktum att fallen är autentiska. Möjligheten att få ta del av praktiskt socialt arbete i andra länder tycks överskugga den utmaning som uppgiften faktiskt utgör. Min tolkning är att det är studenternas nyfikenhet och engagemang för uppgiften som bidrar till att det sällan uttrycks någon frustration över övningens svårighetsgrad.

Några dagar efter avslutad fallövning sker en uppföljning. Målet med uppföljningen är att låta studenterna utbyta erfarenheter från arbetet med fallbeskrivningarna och en inblick i vilken problematik som står i fokus i de olika fallen. Klassen delas därför in i tvärgrupper där olika fall är representerade. Varje tvärgrupp har i uppgift att diskutera vilka svårigheter de stötte på i fallövningen och hur de valde att förhålla sig till dessa. Då antalet tvärgrupper är stort går jag, liksom vid fallövningen, runt bland grupperna och lyssnar. Någon i gruppen har ansvar för att skriva minnesanteckningar som sedan lämnas in till läraren. Minnesanteckningarna ger mig som lärare en inblick i vad som har diskuterats och vilka erfarenheter och lärdomar studenterna upplever att de har fått, samt utgör ett viktigt underlag för kursutveckling och justeringar. Genom att bygga in kursmoment där studenterna får tillfälle att reflektera över sin egen och gruppens lärprocess, i detta fall avseende den internationella fallövningen, främjar vi ett djupinriktat lärande (jfr Ramsden 1992).

3 ATT ANTA EN NOVISROLL

Momentet med internationella fallövningar är intressant ur flera aspekter. Dels ger det studenterna en inblick i hur socialt arbete ser ut i andra delar av världen, dels får de möjlighet att på elektronisk väg kommunicera med socialarbetare verksamma utomlands. En tredje, minst lika viktig, aspekt av övningen är att studenterna får träna sig i att anta en *novisroll* på så vis att deras uppgift är att försöka begripliggöra kulturella praktiker, föreställningar och omständigheter som de har begränsad kunskap om. Novisrollen har en intressant parallell i den etnografiska metod som antropologer använder sig av för att samla in och analysera data. Då etnografisk metod innebär att försöka begripliggöra praktiker och föreställningar utifrån studiesubjektens perspektiv är det viktigt för forskaren att så långt det är möjligt utmana sin förståelse och existerande tolkningsramar genom att *lära* av sina informanter (se t ex Powdermaker 1966). Min egen erfarenhet av etnografiska fältarbeten och min syn på novisrollen som en medveten strategi för lärande har bidragit till hur jag har tagit mig an mitt arbete som universitetslärare.

Genom att möta det annorlunda eller främmande synliggörs våra egna föreställningar och normer, och dessa blir då möjliga att ifrågasätta och problematisera. Målet är dock att vi ska kunna frammana denna inställning till kunskap och lärande oavsett om vi går runt knuten eller reser till andra sidan jordklotet; det vill säga, att träna oss i förmågan att betrakta något familjärt som om det *vore* främmande. Inte minst inom människobehandlande yrken är det centralt att lyssna och lära av de människor som söker hjälp och stöd. Dessa människor är experter på sina egna liv och för att en hjälpinsats ska fungera behöver en blivande socionom träna sig i förmågan att ta tillvara klienternas kunskap och erfarenheter (jfr Skau 2007). Min förhoppning är övningen med internationella fallövningar ska bidra till att studenterna ser betydelsen av att inte ta någonting för givet utan aktivt söka och ifrågasätta sin kunskap och förståelse.

4 LÄRANDE REFLEKTION: ATT SYNLIIGGÖRA, IFRÅGASÄTTA OCH GRANSKA

Det faktum att fallövningen genomförs i form av ett grupparbete är en medveten strategi. Gruppen som arbetsform är ett pedagogiskt verktyg och syftar till att träna studenternas förmåga att samarbeta, att lösa konflikter och hantera oenigheter, och att tillsammans generera kunskap.¹ *Reflektion* är en annan central pedagogisk komponent i fallövningens struktur. Reflektion är en lärprocess som innebär att vi tränar förmågan att synliggöra, ifrågasätta och kritiskt granska olika teoretiska perspektiv såväl som våra egna antaganden och föreställningar (jfr Thomassen 2007: 14-15). Förmåga till reflektion i praktiken är grundläggande för socialt arbete som profession. Reflektion i praktiken innebär en förmåga att granska och problematisera de val och bedömningar som ligger till grunden för handling (Bie 2009). Reflektion är i flera avseenden en förutsättning för ett aktivt lärande. Att lära sig reflektera kräver träning. Min roll som lärare är då primärt stöttande, inte förmedlande, och i bästa fall vad Dennis Fox (1983) har benämnt som "growing theories", eller läraren som "trädgårdsmästare".

5 AVSLUTNING: INTERNATIONALISERING MED SMÅ MEDEL

Att arbeta med internationalisering i undervisningen är möjligt även med förhållandevis begränsade resurser. Momentet med internationella fallövningar är ett intressant exempel i detta avseende eftersom studenterna får arbeta med internationella perspektiv genom dialog med individer som lever och är verksamma i andra delar av världen. I min fortsatta verksamhet hoppas jag utveckla och finna fler kreativa former för både studenter och lärare att arbeta med internationella perspektiv. En sådan förhoppning handlar om att skapa möjligheter för våra studenter att på olika sätt möta och ha utbyten med studenter från andra delar av världen. En konkret förhoppning som jag har är att möjliggöra möten mellan våra programstudenter och utbytesstudenter i Lund. På Socialhögskolan erbjuder vi en kurs på engelska om socialt arbete i Sverige. Kursen riktar sig främst till intresserade utbytesstudenter. Målet är att skapa ett gemensamt kursmoment eller en uppgift, exempelvis i form av ett seminarium, där vi låter programstudenter och utbytesstudenter arbeta tillsammans inom ramen för ett specifikt tema. Ytterligare en ambition är att söka medel för att bjuda in någon eller några av de

¹ Samtidigt som arbete i grupp kan skapa bättre förutsättningar för ett djupinriktat lärande än mer traditionella undervisningsmetoder (se t ex Davies 2009), står det klart att studenter ofta upplever grupparbeten och gruppövningar som svårhanterliga (se t ex Burdett 2003; Smith 1998). Arbete i grupp bygger på att samtliga deltagare tillför något för att driva arbetet framåt. Många gånger är det svårt för läraren att med säkerhet veta om alla medlemmar i gruppen har "dragit sitt strå till stacken" (jfr Carrol 2002).

yrikesverksamma socialarbetare som bidrar med fallövningar från andra delar av världen, vilket skulle ge både studenter och lärare möjlighet att fördjupa det utbyte som för närvarande sker i form av skriftliga fallövningar och skriftlig återkoppling. En tredje förhoppning är att skapa och etablera en elektronisk plattform för utbyte mellan våra studenter och studenter/lärare/organisationer i andra delar av världen. Givetvis är det viktigt att inte gå över ån efter vatten utan även ta till vara på de erfarenheter av internationella och tvärkulturella perspektiv som redan finns i vår student- och personalgrupp. I nuläget har vi doktorander från andra delar av världen som skulle kunna bidra med en mängd relevanta erfarenheter och kunskap i detta avseende.

REFERENSER

- Bie, Kristin. 2009. *Reflektionshandboken*. Malmö: Gleerups.
- Biggs, John B., and Catherine So-kum Tang. 2007. *Teaching for quality learning at university what the student does*. Maidenhead: McGraw-Hill/Society for Research into Higher Education & Open University Press.
- Burdett, Jane. 2003. Making groups work: University students' perceptions. *International Education Journal*, 4(3): 177-191.
- Davies, W. Martin. 2009. Groupwork as a Form of Assessment: Common Problems and Recommended Solutions. *Higher Education (Amsterdam)* 58 (4):563-584.
- Egidius, Henry. 1999. *PBL och Casemetodik: Hur Man Gör och Varför*. Lund: Studentlitteratur.
- Fink, Dee. L. 2005. *Integrated Course Design*. Idea Paper 42/Idea Centre.
- Fox, Dennis. 1983. Personal Theories of Teaching. *Studies in Higher Education*, 8(2): 151-163.
- Powdermaker, Hortense. 1966. *Stranger and Friend: The Way of an Anthropologist*. New York: Norton
- Ramsden, Paul. 1992. *Learning to Teach in Higher Education*. London: RoutledgeFalmer.
- Skau, Greta Marie. 2007. *Mellan makt och hjälp. Om det flertydiga förhållandet mellan klient och hjälpare*. Liber: Malmö.
- Thomassen, Magdalene. 2007. *Vetenskap, Kunskap och Praxis: Introduktion i Vetenskapsfilosofi*. Malmö: Gleerups.
- Smith, Karl A. 1998. Grading cooperative projects. *New Directions for Teaching & Learning* (74):59-68.